

En unik receptsamling på Övralid

av Erik Wennström
Med. dr, leg. Psykolog
Medlem i Heidenstamsällskapet

Verner von Heidenstam (1859–1940) hade under lång tid för vana att spara sina läkemedelsrecept. Kanske var de minnessaker från ett liv som redan från barnåren försvårats av allvarliga och efterhängsna sjukdomar. Men egna krämpor talade han ogärna om, åtminstone med utomstående. Vid Heidenstams bortgång låg recepten följaktligen väl undanstoprade bland hans mest personliga tillhörigheter i sovrummet på Övralid, och där ligger de alltjämt, kända av få och ännu aldrig tagna i anspråk av nutida levnadstecknare eller forskare.

Det äldsta receptet är utfärdat i Schweiz den 18 oktober 1886, samma dag som Heidenstam i sjukdom, svårmod och hemsaknad skrev därifrån till Strindberg: »Är otillräknelig, ty jag är grundligt sjuk. Lider af outsäglig ångest. Vill »hem», men vet ej hvar hemmet ligger. I Aargau, Appenzell eller på Tiveden? ... Reser i morgon i ett hugg till Genua för att söka opp en kurort och rädda lifvet.» Det var sannolikt i dessa dagar som hans berömda dikt, »Jag längtar hem sen åtta långa år» kom till och vars sista, välbekanta rad lyder: »Jag längtar marken, jag längtar stenarna där barn jag lekt.»

Utöver detta recept finns ytterligare 46 bevarade, med sammanlagt över 70 enskilda ordinationer från december 1913 fram till slutet i maj 1940, det sista utfärdat strax före Heidenstams bortgång. Då ordinerade doktor Manfred Jonsson, i medkänsla vid sjukbädden, inte bara den antibakteriella »M & B 693» *Dagenan* (sulfapyridin), tidens mest ryktbara medicin, utan också »champagne då och då, om möjligt lätt föda, även kaffe» i den epikureiske skaldens sista timmar.

Dessa recept, alla skrivna för hand i omväxlande sirlig och svårläslig handstil, liknar inte sällan kalligrafiska konstverk garnerade med stämpelavtryck som ännu efter ett sekel bevarar sin lyster, minnande om sedan länge försvunna apotek. Språket är latin, så som tidens bruk var, med ett otal förkortningar av såväl läkemedelsnamn som receptlatinska termer, som vore det ett chiffer som bara läkaren och apoteket men inte patienten skulle förstå, också det enligt tidens sed. Som regel ges inte heller någon indikation till ordinationen. Recepten är således inte bara fysiskt svårtillgängliga; de är också språkligt, farmaceutiskt och farmakoterapeutiskt svårbegripliga för »oinvigda».

För första gången finns nu alla dessa recept sammanställda, återgivna i faksimil, uttydda och kommenterade i min bok *Läkarordinationer för Verner von Heidenstam 1886–1940*, som inte bara visar denna skatt i all sin skönhet och nostalgiska skimmer, utan också gör den tillgänglig och begriplig för envar.

I min översättning har jag följt den samtida svenska farmakopén i benämningen av ämnen och beredningar, såväl svenska som latinska. Mina uppgifter om läkemedlens verkningar och användning är hämtade från de recepthandböcker och handledningar för läkare och

medicine studerande som var aktuella vid tiden. Boken innehåller också en utförlig litteraturförteckning.

Efter recepten följer kortfattade uppgifter om alla läkarna bakom dessa och deras respektive läkarverksamhet vid tiden då recepten utfärdades. Här finns flera av tidens mest namnkunniga läkare, såsom neurologen Nils Antoni, ögonläkaren Albin Dalén, psykiatern Sven Stenberg och hjärtläkaren Josua Tillgren. Boken är också illustrerad med fotografier av några av de efterlämnade medicinburkarna och -flaskorna, inklusive en vy över en av de djupa hyllorna i Heidenstams medicinskåp.

Med detta innehåll hoppas jag att boken skall vara till glädje och betydelse inte enbart för Heidenstamintresserade, utan också för dem med intresse för svensk farmaci- och medicinhistoria.

Foto: Erik Wennström